

Senfoni No.41, Do Majör (KV551) (Jüpiter)

Work Title	Symphony No.41
Alternative Title	Jupiter Symphony
Composer	Mozart, Wolfgang Amadeus
Opus/Catalogue Number	K.551
Key	C major
Movements/Sections	4 movements
	I. Allegro vivace
	II. Andante cantabile
	III. Menuetto: Allegretto
	IV. Molto Allegro
Year/Date of Composition	1788 (August 10)
First Publication	1793 (parts); 1807-10 (score)
	• Score - London: Cianchettini & Sperati, in <i>A Complete Collection...No.XVIII</i>
	• Parts - Offenbach: Johann André, Plate 622, 13 parts
Composer Time Period	Classical
Piece Style	Classical
Instrumentation	orchestra
	flute, 2 oboes, 2 bassoons, 2 horns (C/F), 2 trumpets (C), timpani, strings

10 Ağustos 1788'de tamamlanan 41. Senfoni, Mozart'ın son ve en uzun senfonisidir. Bestecinin, mason arkadaşı Michael Puchberg'e yazdığı mektuptan bu son üç senfoninin (KV543, 550, 551) abonman konserleri dizisi için planlandığı anlaşılmaktadır. Ancak bunların Mozart hayatta iken çalınmadığı da ileri sürülür. Fakat bestecinin 1789'daki Berlin turnesinde Dresden ve Leipzig'de ya da 1790'da II. Leopold'ün taç giyme töreni için gittiği Frankfurt'ta çalındığı sanılıyor. Çünkü 1790'lı yıllarda kısıtlı da olsa bazı elyazması kopyalar görülmüştür. Ayrıca 1791 baharında Viyana'da Tonkünstler (Besteciler) Derneği yararına Salieri'nin yönettiği konserde Mozart'ın son senfonilerinden birinin yer aldığı bilinmektedir.

"41. Senfoni"nin Mozart yaşamakta iken herhangi bir konserde icra edilip edilmediği bilinmemektedir. Müzik otoritesi Deutsch'un bildirdiğine göre bu dönemde Mozart Spielgasse'de Philip Otto'nun sahibi olduğu bir yeni gazino için bir seri "Gazino'da Konserler" adlı konserler dizisi organize etmeye çalışmaktaydı. Mozart'ın bu seri konser için arkadaşı olan "Michael Puchberg"a bir çiftte konser bileti gönderdiği

belgelenmiştir. Fakat yine Deutsch'un verdiği bilgiye göre bu konserlerin icra edilmiş olması yahut biletlere az talep olması dolayısıyla iptal edilmiş olması hakkında hiçbir belgesel bilgi bulunmamaktadır.

Yunan mitolojisindeki Zeus'un Roma mitolojisindeki karşılığı olan Jüpiter adını da senfoniye Mozart takmamıştır. Romalıların en eki tanrısı olan Jüpiter gök ışığının, yıldızların, şimşeklerin tanrısıdır. Sengoninin bu unsurları içerdiğini düşünen Londralı emperyaryo, Bonn doğumlu kemancı J. Peter Salomon'un bu adı bulduğu öne sürülür. Almanca konuşulan ülkelerde daha çok "Füg finali Senfoni" olarak tanınan eserin, Mozart'ın oğlu Franz Xaver'in Vincent ve Mary Novello adlı yayıncılara anlattığına göre Salomon'un koyduğu Jüpiter adı İngiltere'de yayılmış, önce 20 Ekim 1819'da Edinburg'daki konser programında, sonra da 26 Mart 1821'de Londra Filarmoni Derneği'nin konserinde kullanılmıştır. Muzio Clementi'nin 1823'te Londra'da yayımlanan senfoninin piyano düzenlemesinde yine Jüpiter başlığı yer almıştır. Gerçekten de olağanüstü dengeli yapısı, klasik olgunluğu ve ideal güzellik duygularıyla Jüpiter'in yüceliğine yakıştırılan

senfoni, ayrıca 1788'e kadar bu alanda yazılanlardan da üstün tutulur.

Mozart'ın 41. Senfonisi klasik senfoni formuna uygun olarak şu dört "bölüm"den oluşur:

1. Allegro vivace, 4/4
2. Andante cantabile, 3/4 Fa-Majör
3. Menuetto e Trio: Allegretto - Trio, 3/4
4. Finale: Molto allegro, 2/2

1. bölüm çabuk ve tez canlı (allegro vivace) tempoda ve do majör tonda, 4/4'lük ölçüde hemen güçlü ve cesur ana temayı sunarak başlar. Herhangi bir giriş olmadan forte olarak duyurulan bu erkekçe ve haşmetli karakterdeki temanın girişi yaylıların yalvaran tavırlı, biraz da kadansı ve hafif (piano) yanıtıyla yankılanır. Büyük bir tuttiden sonraki açılışın tekrarında ise, bu kez tahta üflemlerin zarif cümleleri duyulur. Daha sonra serimin (expedition) son temasını, Mozart'ın üç ay önce yazdığı KV541 "Un bacio di mano" (El öpüşü) adlı ariası oluşturur. Mozart'ın Anfossi'nin metni üzerine yazdığı ariyanın sözleri de oldukça gariptir; güngörmüş bir Fransız öğüt verir: "Biraz safsınız, aziz Pompeo; gidin de dünyayı öğrenin!" Çok değişik tabloları içeren, zarif, aldatıcı, tutkulu, şakacı ve ciddi olabilen ama kesin bir tavır koymayan bölümde, beklenmedik modülasyonların da sergilenmesinden sonra törensel fanfarlarla sona ulaşılır.

2. bölüm 3/4'lük ölçüde, şarkı söyler gibi, ağırca (andante cantabile) tempoda en derinlerden gelir gibi büyük bir ezgidir. Sevimli ama özlem yüklü soylu tema, sürdinli çalan kemanlarla canlanır. Ancak bu özlem isteği, arada beliren sert akorlarla red yanıtı alır gibidir. Bu bölümde trompet ve timpani yer almaz. Forte bölmelerde obualar, piano bölmelerde flüt ve fagotlar kemanları duble eder. İnce bir kontrpuanın öngörüldüğü bölümde her şey berrak ve açıktır. Daha sonra fagotun başlattığı ezgi obualarda barışçı yeni tema olarak belirir. Zarif bir codadan sonra bu

melodik unsurlar, usta bir kontrpuan örgüsüyle geliştirilir ve türlü ton değişimlerinden (modülasyonlarından) sonra bölümü yine başlattığı tonalite olan fa majörde sona erdirir.

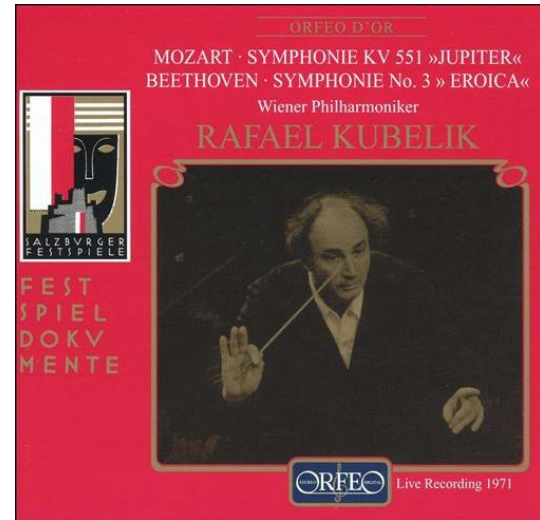
3. bölüm Menuetto, çabukça (allegretto) tempoda, yine ikinci bölüm gibi 3/4'lük ölçüde ve XVIII. yüzyılın en güçlü senfonik karakterindeki menuete örnektir. Girişte kromatik üç notanın aşağı kaymasıyla başlayan ve buruk disonanslı akorlarla desteklenen enerjik yapılı bu menuetto, trompet ve vurma çalgıların katkısıyla da gelişir. Başlangıçtaki üç nota artık tipik bir dans olmayan bu esnek ve hareketli bölümün çekirdeği gibidir. Aynı tondaki trio – genellikle Mozart'ın zarif şakalarını uyguladığı bölme – ise bu kez daha canlıdır. Bir müzikoloğun belirttiği gibi Mozart "arabayı atın önüne koşmuş", yani kadansı melodinin önüne almıştır. Ayrıca kromatik unsurları geleneksel menuete uymayan biçimde çok kullanan Mozart, üstelik bir senfonisinin menuetinde ilk kez viyolonsel ve kontrbaslar için ayrı ve kendine özgü bir parti de (9-13. ve 52-55. mezürlerde) yazmıştır.

Oldukça çabuk (allegro molto) tempoda, 4/4'lük ölçüde ve do majör tonda olan final, Mozart'ın senfonik bölümleri arasında tektir. Bu bölümde asıl olan melodik güzellik değil,

melodilerin kontrpuan bakımından değerlendirilişi, insanı kapıp götüren canlılığın, soylu ve berrak neşenin oluşturduğu atmosferin Barok çağ yöntemiyle de ele alınışıdır. Mozart'ın kendini çok yüksek değerinde bir kontrpuan ustası olarak kanıtladığı ve "Füglü Final" olarak anılan bölümün formu da tekdüze değildir. Müzikolog Alfred Einstein finali şöyle tanımlar: "... Zira bu bir füg değil, serimde (exposition), geliştirimde (development) ve codada füglü bölmeleri içeren, sonat formunda bir bölümdür." Daha çok dinsel müzikle ilgilenen Avusturyalı besteci Johann Nepomuk David (1895-1977) ise 1953'te yayımlanan Jüpiter Senfonisi adlı araştırmasında, eserin tüm ana ve yan temalarının on notadan oluşan bir cantus firmus (değişmez şarkı) üzerine geliştiğini öne sürmüştür. Gerçekten de, Hristiyan dinsel törenlerindeki düzenin (litürjik) müziğini yansıtan, eski Gregoryen şarkılarından Lucis Creator İlahisi'nin girişi Do-Re-Fa-Mi'den oluşan dört notalı motif, finalin başlangıcındaki birinci temayı yansıtır. Bu motifi çeyrek yüzyıl önce, 1. Senfoni'sinde kullanan Mozart, Palestrina'dan Brahms'a kadar pek çok besteci gibi davranmıştır. Belli başlı dört temayı içeren final, masum biçimde bu dört notalı cümleyle girer. Orkestra tuttisinin tekrarından sonra yine tutti ile duyurulan ve aynı do notasının tekrarıyla başlayan, ancak pesleşen hızlı bölmeyle süren ikinci tema da finalin önemli bir unsurudur. Daha sonra füg ya da daha doğru deyimle "füglü serim" gelir. Viyolonsel ve basların kendilerine özgü partilerini de kapsayan bu beş sesli füg, birinci temanın ilk üç notasından oluşur. Daha sonraki tutti ise trillerle seçkinleşen üçüncü temayı güçlü (forte) olarak sunar. Bu arada ikinci tema belirir ve bir kadnstan sonra lirik karakterdeki dördüncü tema duyurulursa da, diğer temalar tekrar ortaya çıkar ve yakın benzetimlerle (imitation) önce iki, sonra dört sesli gelişir. Buna birinci tema da katılır; ikinci tema ise bu kez ters

benzetimlerle – kemanların tizlere, basların da pese hareketiyle – belirir. Bu ilginç ve çekici serimden sonra sakin ve hülyalı gelişim başlar: Burada önemli unsur dört notalı birinci temadır. Güçlü bir doruktan sonra tüm atmosfer değişir. Orkestra güçlü kromatik geçişlerle müziği sanki kontrolden çıkmış gibi işler, ancak fazla uzatmadan kurallara yeniden uyar. Füglü gelişimi, füg ile sonat formunun uyumunu sergileyen finalde, hafif (piano) ve gizemli bir pasaj birinci temanın tersine çalınışıyla (inversiyon) yine gelişimi anımsatır. Sonra viyolaların dördüncü temayı ve viyolonsel, fagot, kornların birinci temayı belirttikleri pasaj, tüm temaların birlikte, doğaçtan duyurulmasının habercisidir. İlginç ve büyüleyici bir etki yaratan bu pasaj sonunda trompet ve kornonun fanfarına yardımcı olan timpaniyle soylu bir finale, Mozart'ın senfonik yaşamının son sayfalarına ulaşır. Schumann'ın "Dünyada öyle güzel şeyler vardır ki, bunlar için söylenecek sözler yeterli olamaz" dediği eser, sanki Mozart'ın son sözlerini senfonik biçimde söylemişçesine parlak biçimde sona erer.

Süre 31'

– Aktüze İ. Müziği Okumak. Pan Yayıncılık. Nisan 2003.

Kazım Çapacı